

Γ΄ σκηνή 841-941: μεταβατικό στάδιο- ένας κύκλος κλείνει, ένας άλλος ανοίγει...

Ως τώρα το ζητούμενο στη δράση ήταν η αναγνώριση των δυο συζύγων. Τώρα που η αναγνώριση επετεύχθη, το νέο ζητούμενο στην υπόθεση είναι η διαφυγή του ζεύγους. Έτσι η χαρά δίνει τη θέση της στην αγωνία. Δεν υπάρχει η πολυτέλεια να κοιτούν τα βάσανα του παρελθόντος, αφού έχουν μπροστά τους τους κινδύνους του μέλλοντος. Έχουν να πάρουν σημαντικές αποφάσεις...

ΟΨΙΣ: τη χαρά και τα αγκαλιάσματα διαδέχονται οι νευρικές και έντονες κινήσεις γύρω από το μνήμα του Πρωτέα. Λόγια, χειρονομίες, ύφος και τόνος της φωνής είναι τα μέσα με τα οποία οι δυο ηθοποιοί καλούνται να αποδώσουν την αλλαγή του σκηνικού: μιλούν γρήγορα, αλλά χαμηλόφωνα. Στο τέλος σφίγγουν ο ένας το χέρι του άλλου και αποφασιστικά και τελετουργικά ορκίζονται, με λόγια αργά και εμφαντικά, ενώπιον των θεατών, ενωμένοι να αντιμετωπίσουν κάθε δυσκολία ως το τέλος όποιο κι αν είναι αυτό.

Σκηνοθετικοί δείκτες: στίχοι 842, 860, 880, 881, 921, 925

ΠΛΟΚΗ : Τώρα που η μεγάλη συγκίνηση της αναγνώρισης έχει κωπάσει κάπως και αφού ο Μενέλαος έχει ρωτήσει την Ελένη για το παρελθόν, σύμφωνα με το τυπικό μοτίβο μιας αναγνώρισης, είναι η σειρά της Ελένης να ρωτήσει σχετικά το Μενέλαο. Επειδή όμως οι θεατές έχουν ήδη ακούσει την ιστορία και τις περιπέτειες του ήρωα όταν πρωτοεμφανίστηκε στη σκηνή, αλλά και γιατί η ώρα περνά και όπου να ναι θα φανεί ο Θεοκλύμενος, πράγμα που προκαλεί νέα ένταση και αγωνία στο έργο, ο Μενέλαος αρκείται σε μια σύντομη και πολύ συνοπτική αναφορά στα όσα πέρασε. Η τωρινή κατάσταση και τα όσα καλούνται οι δυο σύζυγοι να αντιμετωπίσουν είναι πολύ πιο σημαντικά κι επείγοντα. Το ένα αρνητικό δεδομένο είναι η πίεση που δέχεται η Ελένη από το Θεοκλύμενο να την παντρευτεί, ενώ το δεύτερο αφορά στη διαταγή του βασιλιά να θανατώνεται όποιος Έλληνας φτάνει στην Αίγυπτο. Ο Μενέλαος αμφιβάλλει για την αφοσίωση της Ελένης, αλλά εκείνη διαβεβαιώνει το Μενέλαο ότι δεν έχει υποκύψει στις πιέσεις του Θεοκλύμενου. Βλέποντας αφενός τη δεινή κατάσταση του Μενέλαου (ρακένδυτος, ταλαιπωρημένος από τις κακουχίες, χωρίς πολεμική δύναμη, σε ξένο τόπο άγνωστο) και γνωρίζοντας αφετέρου τη δύναμη του Θεοκλύμενου, η Ελένη είναι σίγουρη ότι ο Μενέλαος δεν θα μπορέσει να αντιμετωπίσει το Θεοκλύμενο. Έτσι τον παρακαλεί να φύγει για να τον προστατεύσει, πράγμα που έρχεται σε αντίθεση με προηγούμενη σκηνή, όταν τον παρακαλούσε να μείνει μαζί της, να την πιστέψει κι εκείνος αρνιόταν. Και πάλι τώρα ο Μενέλαος αρνείται τη σκέψη να φύγει, δείχνοντας αποφασισμένους για όλα. Η φυγή δεν ταιριάζει ούτε στο ηρωικό ιδεώδες που εκφράζεται στο πρόσωπό του ούτε στα όσα βάσανα πέρασε σε ένα δεκαετή πόλεμο που στοίχισε τόσες ζωές για την τιμή του ως σύζυγος. Θα ήταν φύσει αδύνατον να εγκαταλείψει την Ελένη αμαχητί ύστερα από όλα αυτά. Έτσι μπροστά στο Μενέλαο και την Ελένη ορθώνεται τώρα ένα νέο αδιέξοδο που αφορά την κοινή διαφυγή και σωτηρία τους. Για το αδιέξοδο που υπάρχει μπροστά τους υπάρχει μόνο μια μικρή ελπίδα: ο δόλος, δηλαδή κάποιο σχέδιο του νου, κι όχι η χρήση βίας, όπως πίστευε ο Μενέλαος. Η λέξη δόλος αποσαφηνίζεται στο στίχο 900 και εξής, όταν η Ελένη συλλαμβάνει την ιδέα να παρακαλέσουν τη Θεονόη – αδελφή του Θεοκλύμενου και ιέρεια- να κρατήσει μυστικό από τον αδελφό της τον ερχομό του Μενέλαου και την προσπάθειά του να διαφύγει παίρνοντας μαζί του την Ελένη. Ο Μενέλαος αντιλαμβάνεται ότι μια τέτοια κίνηση θα ήταν πιο ταιριαστή και πιο αποτελεσματική αν την αναλάμβανε η Ελένη, η οποία δείχνει αποφασισμένη να το επιχειρήσει. Ωστόσο ο Μενέλαος δικαιολογημένα αναρωτιέται τι θα συμβεί σε περίπτωση που η Θεονόη δεν δεχτεί να τους βοηθήσει με τη σιωπή της. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι μια: θάνατος για το Μενέλαο, γάμος δια της βίας για την Ελένη. Ο Μενέλαος στο σημείο αυτό επανέρχεται στο θέμα της συζυγικής αφοσίωσης της Ελένης, οπότε εκείνη του θυμίζει τον όρκο που έχει δώσει να παραμείνει για πάντα πιστή σε εκείνον, τον οποίο τώρα ανανεώνει ενώπιον των θεατών σε έναν κοινό αμοιβαίο όρκο, με τον οποίο δηλώνουν αποφασισμένοι να μείνουν και να παλέψουν μαζί ως το τέλος. Ο όρκος κλείνει αποφασιστικά τη γ΄ σκηνή του επεισοδίου, ενώ ο Χορός δεν παραλείπει να ευχηθεί αίσιο τέλος στις νέες δυσκολίες που έχουν να αντιμετωπίσουν ο Μενέλαος και η Ελένη. **ΗΘΟΣ**

Ελένη : σε αυτήν τη σκηνή υπάρχουν έντονες συναισθηματικές μεταπτώσεις. Από τη χαρά και την ευτυχία πέφτει στην αγωνία και το φόβο και κατόπιν στην αποφασιστικότητα. Αυτό την καθιστά αφενός πιο οικεία και ανθρώπινη, όμως ταυτόχρονα και πιο μακρινή: το ήθος και η ευγένεια που την χαρακτηρίζει δεν συναντώνται εύκολα στους ανθρώπους (αυτοθυσία, όρκος για έντιμη ζωή ή θάνατο). Είναι ικανή να θυσιάσει τη ζωή της για να σώσει τον άνελαο και δε διστάζει να ορκιστεί γι' αυτό. Εύστροφη και δυνατή, είναι αυτή που αντιλαμβάνεται καλύτερα από εκείνον την κατάσταση και του δίνει θάρρος, όταν εκείνος κάποια στιγμή υποκύπτει στην απελπισία (στ. 907).

Μενέλαος: όπως και η Ελένη, έτσι κι αυτός βιώνει έντονα θετικά και αρνητικά συναισθήματα. Δεν έχει τη σταθερότητα του χαρακτήρα της Ελένης, αφού δείχνει πιο συναισθηματικός και κάποια στιγμή δειλός. Μοιάζει με τους ήρωες των ρομαντικών μυθιστορημάτων που αφιερώνουν τη ζωή τους σε ένα γενναίο αγώνα για την αγάπη μιας γυναίκας. Σύντομα όμως ξαναβρίσκει τον εαυτό του και συντάσσεται με δύναμη ψυχής στο πλευρό της Ελένης για όσα πρόκειται να ρθούν, καλά ή άσχημα. Η άρνησή του να φύγει είναι δείγμα της ευγενούς καταγωγής του και του ήθους του: εμπνεόμενος από το ηρωικό ιδεώδες, όλες του οι πράξεις στηρίζονται σε αξίες, όπως η τιμή, η αφοσίωση, η αξιοπρέπεια, ο ένδοξος θάνατος. Έχοντας δώσει όλο του τον εαυτό στην ιδέα της συζυγικής τιμής κι έχοντας συμπαρασύρει τόσους Έλληνες σε ένα πόλεμο που στοίχισε τη ζωή τους, θα του ήταν αδιανόητο να φύγει έτσι απλά. Γι' αυτό μένει παρών να παλέψει για άλλη μια φορά, ίσως την τελευταία και πιο αποφασιστική...

ΤΡΑΓΙΚΟΤΗΤΑ

Ελένη- Μενέλαος: όταν ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται ότι όλη του η ζωή κρέμεται από μια κλωστή, ότι έχει πέσει σε μια παγίδα που άλλοι του έστησαν ερήμην του κι ότι είναι μάλλον απίθανο να μπορέσει να βγει από αυτήν και –παρά ταύτα- αποφασίζει να σηκωθεί όρθιος και να παλέψει, όποιο κι αν είναι το αποτέλεσμα, τότε δεν είναι αληθινά τραγικός, αλλά και αληθινά αξιοθαύμαστος.

ΔΙΑΝΟΙΑ (ιδεολογικά στοιχεία)

α) το ηρωικό ιδεώδες σε όλο του το μεγαλείο: δεν αρκεί μόνο το ζην (επιβίωση), αλλά αξίζει και πρέπει να παλεύει κανείς για το ευ ζην (αξιοπρεπή, έντιμη ζωή). Αυτό είναι που εμπνεεί τον όρκο των δυο ηρώων.

β) στίχος 873: η φτώχεια ταπεινώνει τον άνθρωπο

γ) στίχος 918: ο όρκος είναι ιερός και οι επίορκοι τιμωρούνται από τους θεούς

δ) στίχος 924: αν δεν μπορεί να ζήσει κανείς μια ωραία ζωή, τότε ας τελειώσει με έναν ωραίο (ένδοξο, έντιμο) θάνατο

ε) στίχος 937: ο ήρωας που δε διστάζει να θυσιάσει τη ζωή του για υπέρτατες αξίες, όπως η τιμή, ανταμοίβονται με την υστεροφημία, αντιθέτως οι δειλοί περιφρονούνται με το χειρότερο τρόπο.

ΛΕΞΙΣ (εκφραστικά στοιχεία)

α) στιχομυθία: 862-924

β) ρητορικές ερωτήσεις: 889, 901, 930-35

γ) αντιθέσεις: στίχοι 845, 860-61, 930-35, 937-939

ε) ειρωνεία: στίχος 893

Ο ΘΕΑΤΗΣ: όπως οι ήρωες, έτσι και ο θεατής βιώνει μια απότομη μεταλλαγή συναισθημάτων. Πριν από λίγο ένιωθε ανακούφιση από την αναγνώριση των δυο συζύγων, τώρα όμως αγωνιά μπροστά στα νέα δεδομένα και το αβέβαιο μέλλον. Η αγωνία βρίσκεται πολύ κοντά στην απελπισία, καθώς αυτή τη στιγμή η όποια ελπίδα είναι πολύ μικρή.